

STRESZCZENIE

Za cel główny pracy przyjęto odtworzenie kognitywnego portretu owadów, który wyłania się z zachowanych przekazów kultury ludowej ziem polskich, a następnie sprawdzenie trwałości ludowych wyobrażeń insektów w wybranych zjawiskach kultury popularnej. Stosując metodologię kognitywnych badań nad folklorem, zrekonstruowano świat owadów utrwalony w tekstach takich gatunków jak bajka ludowa, przypowieść, anegdota, dowcip, zagadka, wieszanie, ale także w utrwalonych zwrotach językowych, które w ogromnej większości odziedziczyła polszczyzna ogólna. Choć owady funkcjonowały często na marginesie zainteresowania nosicieli kultury ludowej, należąc do świata natury, wiązały się jednak bezpośrednio z codzienną walką o przetrwanie członków kultury rolniczej, jaką niewątpliwie była dawna polska kultura tradycyjna. Jednocześnie ludowa kategoria „robaków” była szersza niż dziś określana nazwą „owady” gromada stawonogów, a użytkownicy kultury ludowej rzutowali na „robaki” różnorodne znaczenia symboliczne (m.in. demoniczne, szkodliwe, pożerające od środka, śmiercionośne, diabelskie *versus* pożyteczne, wartościowe, pracowite, przyspieszające wegetację).

W części drugiej baza metodologiczna uległa poszerzeniu, kategoria folkloru została uzupełniona o zjawiska netloru, współczesnej kultury partycypacji wraz z tworzącym ją rojem „prosumentów”, a koronny gatunek netloru: mem internetowy został zdefiniowany w perspektywie długiego trwania. Przeprowadzono tu badania materiałowe, które uwzględniały flagowe gatunki kultury popularnej: memy internetowe, literaturę młodzieżową z kręgu fantastyki (pochodną bajki magicznej) oraz popularne filmy i animacje. Potwierdzono w nich ciągłość wyobrażeń, zwrotów językowych, wartościowania owadów i rzutowanie ich na nowe zjawiska z gatunku kultury popularnej, a zwłaszcza cyfrowej. Imago owada, choć warunki zmieniły się znacznie od czasów funkcjonowania kultury tradycyjnej, nadal stanowi silny bodziec afektywny dla nosicieli kultury popularnej. Skutkiem tego jest fakt, że wyobrażenia owadów i ich rojów są nadal generatywne. Znajdują one swoje odbicie w tak licznych zjawiskach, jak teksty obrazujące ambiwalentny status technologii, rozwiązania stosowane w robotyce, technologie zarządzania biznesowego czy funkcjonowanie kultury partycypacji.

ABSTRACT

The main aim of the paper is to recreate a cognitive portrait of insects, which emerges from the preserved folk culture of the Polish lands, and then to check durability of folk images of insects in selected phenomena of popular culture. Applying the methodology of cognitive research on folklore there was reconstructed the world of insects preserved in the texts of such genres as folk fairy tales, parables, anecdotes, jokes, riddles, felicitations, but also in the preserved idioms, which in the vast majority were inherited by the Polish general language. Although insects often stayed on the outskirts of interest of carriers of folk culture, as a part of the world of nature, they were directly related to the daily struggle for survival of members of agricultural culture which undoubtedly was the old Polish traditional culture. At the same time, the folk category of "worms" was wider than the group of arthropods nowadays called "insects", and the users of folk culture projected various symbolic meanings on "worms" (e.g. demonic, harmful, devouring from the inside, deadly, devilish *versus* useful, valuable, hardworking, accelerating vegetation).

In the second part, the methodological base was broadened, the category of folklore was supplemented by the phenomena of netlor, contemporary participatory culture together with the swarm of "prosumers", and the flagship genre of netlor: the Internet meme was defined in the perspective of its long existence. Material research was carried out which took into account the flagship genres of popular culture: Internet memes, youth fantasy literature (a derivative of a magical fairy tale) and popular films and animations. There was confirmed their continued imagination, idioms, insect evaluation and their projection on new phenomena of popular culture, especially digital culture. Although conditions have changed significantly since the times of traditional culture, insect's imago still provides a strong incentive for carriers of popular culture. The result is that the images of insects and their swarms are still generative. They are reflected in so many phenomena, such as texts illustrating the ambivalent status of technology, solutions used in robotics, business management technologies or functioning of a participatory culture.